

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ

BACKGROUND OF MECHANISMS OF STATE CONSTITUTIONAL AND LEGAL REFORM

У статті досліджуються питання, пов'язані з виникненням та утвердженням конституціоналізму в Українській державі. Особливу увагу приділено меті та способам реалізації вітчизняної конституційно-правової реформи. На основі визначення основних етапів конституційного процесу в Україні проводиться аналіз розвитку відповідного масиву законодавства та порівняння останнього з напрацюваннями європейських держав. За результатами розгляду основних положень Конституції України та можливостей внесення змін до них надаються рекомендації щодо проведення конституційно-правової реформи.

Ключові слова: механізми державного управління, реалізація стратегій держав, внутрішня та зовнішня політики, конституційно-правова реформа.

В статье исследуются вопросы, связанные с возникновением и утверждением конституционализма в украинском государстве. Особое внимание уделено цели и способам реализации отечественной конституционно-правовой реформы. На основе определения основных этапов конституционного процесса в Украине, проводится анализ развития соответствующего массива

законодательства и сравнения последнего с наработками европейских государств. По результатам рассмотрения основных положений Конституции Украины и возможностей внесения изменений в них, даются рекомендации по проведению конституционно-правовой реформы.

Ключевые слова: механизмы государственного управления, реализация стратегий государств, внутренняя и внешняя политики, конституционно-правовая реформа.

The article deals with issues related to the emergence and consolidation of constitutionalism in the Ukrainian state. Particular attention is paid to the goals and methods of implementation of the national constitutional and legal reform. Based on the definition of the main stages of the constitutional process in Ukraine, an analysis of the relevant legislation and the array comparison with the last practices of European countries. After reviewing the main provisions of the Constitution of Ukraine and opportunities amendments thereto, provided recommendations for constitutional and legal reforms.

Keywords: governance mechanisms, implementation strategies States domestic and foreign policy, constitutional and legal reform.

УДК 342.4:316.422

Середа Т.М.

аспірант

Київський національний торговельно-економічний університет

Актуальність теми дослідження. Як показує істотний досвід, конституційно-правова реформи є результатом суспільно-політичних дебатів щодо необхідності конституційно-правової реформи і може бути викликана зміною політичного, економічного й соціального устрою, як необхідної умови подолання економічної стагнації, кризи. Сьогодні наша країна перебуває під впливом зовнішніх глобальних чинників і тенденцій, що не могли не позначитися на стані й функціонуванні вітчизняної правової системи як в цілому, так і її окремих структурних елементів, зокрема: системи законодавства, правотворчого і правозастосовного процесів. Утворення Конституційної Комісії Президентом України від 3 березня 2015 р. № 119/2015, створило певні умови для підготовки конституційно-правової реформи з урахуванням рекомендацій Ради Європи. Українська влада започаткувала процес зміни Конституції України шляхом прийняття відповідно до розділу XIII Конституції трьох окремих складових, а саме: щодо прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; щодо децентралізації; щодо забезпечення незалежності суду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Важливе теоретичне та практичне значення для поглибленого аналізу проблем запровадження конституційних змін мають праці А. Колодія, В. Луць, М. Макієвича, О. Петришина, В. Опри-

шка, Н. Сюр, С. Шевчука, Ю. Шемшученка, І. Яковюка. Теоретичні засади в системі державного управління досліджено А. Бабичем, І. Березовською, В. Завадським, Г. Дмитренком, Т. Пахомовою, В. Муравйовим, Н. Сапою, Ю. Шаровим, В. Шарієм. Водночас, складність теми та необхідність її всебічного розгляду обумовлює потребу в проведенні наукових досліджень, які були б більше сфокусовані на формуванні державного управління процесами реалізації конституційної реформи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конституція 1996 року була визнана однією з найдемократичніших у Європі. Положення розділів I «Загальні засади» та II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», безперечно, відповідають міжнародним стандартам у галузі конституційного права. Водночас більшість інших розділів Основного Закону, положеннями котрих регламентується формування, повноваження та організація роботи органів державної влади, ще зберігають рудименти радянської командно-розподільчої системи. Особливо це стосується такої важливої складової громадянського суспільства, як місцеве самоврядування, котре, хоча й визнається та гарантується відповідно до статті 7 Конституції України, на практиці лишається цілком залежним від «милості» центральної влади.

Як слушно зауважує з цього приводу віце голова Інституційного комітету Палати місцевих влад Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи М. Геган, «за результатами моніторингу, проведеного Регіональною асамблеєю Ради Європи приблизно 5 років тому, зроблено висновок, що Україна досі залишається централізованою державою. Можливо, таку тенденцію можна пояснити особистими амбіціями чиновників, страхом перед відповідальністю або побоюваннями, що органи місцевого самоврядування обмежать вплив центральної влади. У будь-якому разі, виявлено необхідність застосування основних пунктів Європейської Хартії місцевого самоврядування. Розбіжності у прочитанні Конституції зумовлюють потребу колективного обговорення майбутньої моделі місцевого самоврядування в Україні. Головні проблеми – обмеження сфери відповідальності органів місцевого самоврядування, їхня тотальна підконтрольність державі, недостатнє фінансове забезпечення на місцях, а також недоліки правового статусу мерів» [1].

Питання політичної реформи вперше було виведено на рівень законопроектів про внесення змін та доповнень до Конституції України ще у 1998 році, коли на розгляд парламенту винесли два законопроекти, в першому з яких пропонувалося скасувати розділи, що регулюють діяльність Президента та Конституційного Суду України [2], а в другому – фактично повернутися до радянської моделі державного правління шляхом розширення повноважень парламенту, запровадження інституту Президії Верховної Ради України та скасування посади Президента [3]. Ці законопроекти не були підтримані парламентом.

Далі слід звернути увагу на такі, на наш погляд, ключові події:

– 16 квітня 2000 року з ініціативи Президента України Л. Кучми проведено всеукраїнський референдум з питань внесення змін до Конституції в частині організації політичної системи [4, ст. 68]. Хоча народ України дав ствердну відповідь на всі чотири поставлені запитання [зокрема: формування двопалатного парламенту (81,68% голосів); розширення підстав для дострокового припинення повноважень Верховної Ради України (84,69% голосів); обмеження депутатської недоторканності (89,00%); зменшення загальної кількості народних депутатів України з 450 до 300 (89,91%)], жодного закону щодо внесення змін до Конституції України за наслідками референдуму не прийнято [5];

– 26 грудня 2002 року утворено Тимчасову спеціальну комісію Верховної Ради з опрацювання проектів законів про внесення змін до Конституції;

– протягом 2003–2004 років за ініціативою Президента України Леоніда Кучми проведено «всенародне обговорення» проекту змін до Конституції;

– 8 грудня 2004 року парламентом ухвалено зміни до Конституції України [3, ст. 44], які передбачав проект закону, що всупереч вимогам статті 159 Конституції не був розглянутий Конституційним Судом України на предмет відповідності приписам її статей 157 та 158 [6];

– 27 грудня 2007 року рішенням Президента України Віктора Ющенка створено Національну конституційну раду під головуванням Президента України [7];

– 22 жовтня 2009 року парламент відмовив у направленні на висновок до Конституційного Суду України проекту нової редакції Конституції України, напрацьованого Національною конституційною радою [8], і ця рада припинила свою діяльність;

– 30 вересня 2010 року відновлено дію Конституції України в редакції 1996 року на підставі Рішення Конституційного Суду України у справі про дотримання процедури внесення змін до Конституції від 8 грудня 2004 року;

– 21 лютого 2011 року Указом Президента України створено Науково експертну групу під головуванням першого Президента України Леоніда Кравчука, що мала «напрацювати пропозиції щодо механізму створення і діяльності Конституційної Асамблеї, а також проаналізувати концепції реформування Конституції України», яка підготувала Концепцію формування та організації діяльності Конституційної Асамблеї.

Однак, на самому початку реалізація цього задуму видавалася доволі проблематичною, оскільки, згідно з вимогами демократичної легітимності, конституційна реформа має виражати суспільний консенсус між політичними силами, серед юридичної громадськості, забезпечувати баланс інтересів між місцевим самоврядуванням, регіональною та державною владами, сприяти поглибленню громадського миру й солідарності в суспільстві. Тому Концепцію формування та організації діяльності Конституційної Асамблеї було схвалено лише 25 січня 2012 року [8] і цей вітчизняний конституційний процес набув тривалого, еволюційного характеру. До речі, на це звернула увагу й Парламентська Асамблея Ради Європи, яка у Резолюції 1862 (2012) рекомендувала Україні інтенсивніше проводити підготовку до конституційної реформи та завершити її, не очікуючи результатів парламентських виборів жовтня 2012 року;

– 21 лютого 2014 року Верховна Рада України на «революційній хвилі» та загалом без рішення профільного Комітету прийняла за основу проект закону про відновлення дії окремих положень Конституції України (№ 4163) [10], де-факто повернувши дію Конституції України в редакції від 8 грудня 2004 року.

Тож конституційна реформа в Україні почалася невдовзі після прийняття Конституції 1996 року і

триває й нині. Водночас аналіз текстів законопроектів, а також ухвалених парламентом законів про внесення змін до Основного Закону України дає підстави стверджувати, що такі зміни були результатом протистояння політичних сил, використовувалися здебільшого для перерозподілу владних повноважень між законодавчою та виконавчою гілками влади, а за своїм змістом не сприяли формуванню конституційних засад громадянського суспільства. Це, по-перше. А по-друге, вони були викликані переважно неналежним додержанням положень Основного Закону та відсутністю політичної волі щодо реалізації основних конституційних доктрин та принципів.

Слід також зазначити, що Конституція України сформувала консоліативну (спільну) модель установчої влади народу, котру не можна однозначно ототожнювати з волею його більшості. Цю владу в Україні скоріш за все можна трактувати, як узгодження політичної волі щодо внесення змін до Конституції України між партіями як суб'єктами політичного процесу, що ведуть відповідну дискусію в парламенті, між інститутами влади (Верховна Рада України, Президент України, Конституційний Суд України, Центральна виборча комісія) і власне народом України.

Натомість у демократичному суспільстві, згідно з концепцією розмежування законодавчої та установчої влад, найважливіша роль у конституційному процесі належить спеціально сформованим для прийняття конституції органам або схваленню народом конституційних законопроектів шляхом голосування на референдумі після розроблення проекту конституції спеціально уповноваженим органом за встановленою процедурою.

Конкретизуючи деякі з цих тез, професор А. Селіванов слушно зауважує, що «реформа Конституції – це не зміна її тексту, а зміна змісту і затвердження верховенства її принципів і цінностей, вона означає системні перетворення з встановленням вищих пріоритетів, які не отримали достатню конституційну силу» [11, с. 35]. Вчений також наголошує, що «функції конституційної реформи – це основні напрями її зовнішнього вияву, які безпосередньо впливають з установлені в конкретний історичний період парадигми конституціоналізму та спрямовані на реалізацію її основних положень на практиці. Реформа покликана усунути суперечності в механізмі державної влади, закріпити баланс владних повноважень Президента, Парламенту та Уряду. Вона повинна враховувати фундаментальні проблеми реальної влади народу, конституціоналізму та децентралізації управління, врахувати нові підходи до функціонування органів правосуддя та прокуратури [11, с. 35].

«Очевидно, – пише В. Шаповал, – що без глибоких змін до чинної Конституції в царині місце-

вого самоврядування не вирішити тих питань, які об'єктивно постають. Перш за все, навіть за формою не відомо, в якому саме напрямі мають відбуватися реформи на рівні Конституції. Однак, обов'язково на рівні Конституції повинні бути вирішені питання статусу та повноважень місцевих державних адміністрацій, інакше вони ніколи не дозволять вирости регіональному самоврядуванню» [12].

«У реформуванні правосуддя, – наголошує М. Козюбра, – я почав би із питання щодо системи судів загальної юрисдикції, яка існує сьогодні в Україні. Не тільки на мою думку, а й на думку зарубіжних експертів, зокрема, Венеціанської комісії, вона є надмірно складною. Я б сказав навіть екотичною, тому що поєднання в одному судовому органі, який іменується Вищим спеціалізованим судом, кримінальних і цивільних справ, а також існування господарських судів як самостійної ланки судової системи не відповідає сучасним європейським стандартам. Я не кажу вже про те, що система, яка сьогодні запроваджена, не виправдала тих надій, які на неї поклалися. Її обговорювали свого часу на Національній комісії з розвитку демократії та верховенства права, де було наведено аргументи за, і на перший погляд вагомі, щодо необхідності більшого професіоналізму, незалежності суддів» [13].

Р. Куйбіда вважає, що внаслідок конституційної реформи «прокуратура мала б фактично вийти із системи захисту прав людини. Щодо нагляду за дотриманням законів, то це має бути функцією місцевих державних адміністрацій, а не прокуратури. Фактично функції прокуратури повинні зосередитись у сфері кримінальної юстиції. Власне це те, що допомагає здійснювати правосуддя, функції судової гілки влади, тому в рамках розділу про правосуддя, відштовхуючись від функції обвинувачення і від функції захисту, ми запропонували передбачити дві окремі статті, які містили б згадку про службу державного обвинувачення і про адвокатуру» [13].

Узагальнюючи ці та багато інших концепцій конституційної реформи, насамперед слід зазначити, що їхня багатоманітність тільки підкреслює важливість досліджуваного питання. Справді, предметом цієї реформи є конституція як основний закон, який має найвищий ступінь нормативності (обов'язковості) й юридичної сили, а її норми безпосередньо діють у національній правовій системі.

Головним у цьому процесі є уникнення будь-яких сумнівів щодо легітимності оновлених конституційних положень, як це було під час ухвалення законів «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року та «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 року. Лише таким шляхом, на наш погляд, можливо модифікувати наявну нині

систему реалізації установчої влади народу України з урахуванням досягнень європейського конституціоналізму.

Для цього потрібно послідовно з дотриманням чинного конституційного порядку здійснити наступне:

- по-перше, провести суспільно-політичне обговорення майбутніх параметрів концепції оновлення чинної Конституції України;

- по-друге, прийняти у порядку, визначеному Розділом XIII Конституції України, Закон про порядок підготовки та перегляду Конституції України, а також привести у відповідність до Конституції України положення чинного Закону «Про всеукраїнський референдум»;

- по-третє, сформувати Установчі збори, які розроблятимуть і попередньо ухвалють проект оновленої Конституції України (Української Республіки);

- по-четверте, винести проект розробленої Установчими зборами оновленої Конституції України (Української Республіки) на остаточне схвалення всеукраїнського референдуму.

На наше переконання, лише за таких умов можлива реалізація головного завдання конституційної реформи – трансформація Конституції України з основного закону державницького спрямування у основний закон громадянського суспільства, в якому права і свободи людини та інші загальнолюдські цінності не тільки проголошені, а й надійно захищені.

Саме тому на початку 2014 р., на фоні безпрецедентної кризи владної вертикалі, Президент України Віктор Янукович самоусунувся від виконання конституційних повноважень, що загрожувало територіальній цілісності і суверенітету України, масового порушення прав і свобод громадян, виходячи з обставин крайньої необхідності, згідно ст. 111 Конституції України, саме Революція гідності стала каталізатором прийняття Верховною Радою України Закону України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 року № 742-VII.

Розпочався п'ятий етап конституційно-правової реформи. 21 лютого 2014 р. Верховна Рада України конституційною більшістю в 386 голосів прийняла за основу Закон України про відновлення дії окремих положень Конституції України (№ 4163). Це означало, що Верховна Рада України повернула в дію Конституцію 2004 р. Законом, зокрема, передбачено, що Верховна Рада України може формувати коаліцію депутатських фракцій, яка формуватиметься як фракціями, так і окремими народними депутатами. Повноваження Верховної Ради України нинішнього скликання триватимуть до жовтня 2017 р.

Також Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Конституції Укра-

їни (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII [14], а 30 вересня 2016 р. він набув чинності та започаткував судову реформу.

Відповідно до змін у Конституції України в частині правосуддя, будь-яка особа може подати конституційну скаргу до Конституційного суду. Звернемо увагу, що, інститут конституційної скарги виступає не лише як гарант захисту основних прав людини від свавілля влади, а й як важливий засіб забезпечення розвитку конституційної демократії, конституційна скарга, є специфічним інструментом захисту прав людини, яка надасть особі можливість вступати в правовий спір з державою та її органами, тим самим інтегруючи громадян у процес управління державою.

Згідно Закону України «Про судюстрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII [15], запроваджується трирівнева система судюстрою, створюється Верховний Суд, ліквідуються діючі вищі спеціалізовані суди, а їх повноваження передаються відповідним палатам в оновленому Верховному Суді, створюються два суди: Вищий антикорупційний суд та Вищий суд з питань інтелектуальної власності.

Відповідно до прийнятих змін до Конституції в Україні діятиме Вища рада правосуддя, яка утвориться шляхом реорганізації Вищої ради юстиції і має стати ключовим органом, що візьме на себе відповідальність за якість судової влади відповідно до Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII [16].

Варто також згадати, що розроблено проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» від 15 липня 2015 № 2217а [17], де регламентовано, що метою політики у сфері децентралізації є вихід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудови ефективної системи територіальної організації влади в Україні.

Робочою групою Конституційної Комісії в липні 2015 р. був підготовлений законопроект «Про внесення змін до Конституції України (щодо прав людини)».

Стосовно проектних пропозицій до Конституції України в частині удосконалення засад прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, позиції є наступними: 1) громадяни України мають право на зброю. Право на придбання зброї, набуття права власності на зброю та боєприпаси на території України, набуття права володіння зброєю та її застосування, види зброї, основи обігу зброї та боєприпасів до неї, зберігання зброї, реєстрація зброї, вирішення спорів та відповідальність за порушення законодавства про зброю регулюються законом; 2) «належність до сексуальних меншин» може бути включено до положення «або іншими ознаками»; 3) впровадження універсальної кон-

ституційної формули про права та зобов'язання людини і громадянина [18, с. 67].

Саме на п'ятому етапі (із 2014 р. по теперішній час) формується процес конституціоналізації європейської інтеграції. А ефективність конституціоналізації європейської інтеграції залежить від розробки та запровадження дієвих комплексів (правових та інституціональних) для проведення широкомасштабної конституційно-правової реформи, мається на увазі створення механізму, котрий включатиме адаптацію законодавства, створення відповідних інших інституцій та додаткових заходів. Саме Конвенція загальнодержавної програми адаптації законодавства України до Європейського Союзу від 18 березня 2004 р. стала основоположним документом у процесі європейської інтеграції України, що визначає механізм досягнення Україною відповідності до Копенгагенського та Мадридського критеріям при вступі до Європейського Союзу.

Висновки. Отже, процес конституціоналізації означає процес гуманізації, лібералізації, таким чином виявляється у зміцненні засад функціонування державного та суспільного життя, це як необхідна умова трансформації, тобто забезпечується розвиток інститутів влади, демократії, громадянського суспільства, регулювання, гарантування та захист і охорона суспільних відносин.

На підставі вищезазначеного ми пропонуємо таке розуміння конституціоналізації процесу європейської інтеграції – це комплекс заходів зі створення конституційних та інших правових умов для визначення засад членства України в Європейському Союзі, яке полягає у закріпленні у нормах Конституції України основоположних основ участі України в Європейському Союзі, а також втілення права Європейського Союзу у правову систему України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. 25. Геган М. Україна досі залишається централізованою державою / М. Геган // Витяги з виступів доповідачів на Громадському форумі «Конституційна реформа: погляд громадянського суспільства» (Одеса, 16-18 лютого 2007 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Vytyagy.doc.pdf>
2. Про внесення змін до Конституції України (статті 10, 13, 36, 121, 122, розділ XII): Проект Закону України № 2181 від 21 жовтня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=4864
3. Про внесення змін і доповнень до Конституції України: Проект Закону України № 2339 від 22 грудня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=5217
4. Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою: Указ Президента України № 65/2000 від 15 січня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 3. – Ст. 68.
5. Про підсумки всеукраїнського референдуму 16 квітня 2000 р.: Повідомлення Центральної виборчої комісії від 25 квітня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0002359-00>
6. Рішення Конституційного Суду України № 20-рп/2010 від 30 вересня 2010 р. у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» № 2222-IV від 8 грудня 2004 р. (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10>
7. Про Національну конституційну раду: Указ Президента України № 1294/2007 від 27 грудня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1294/2007>
8. Про внесення змін до Конституції України: Проект Закону України № 4290 від 31 березня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4290&skl=7
9. Питання формування та організації діяльності Конституційної Асамблеї: Указ Президента України № 31/2012 від 25 січня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/14411.html>
10. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України № 742-VII від 21 лютого 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-18>
11. Селіванов А. Доктрина компетенції конституційного правосуддя / А. Селіванов // Віче. – 2011. – № 17 – С. 33-36.
12. Шаповал В. Законопроект 3207 є виключно спробою обмежити повноваження центральної влади в особі Президента / В. Шаповал // Витяги з виступів доповідачів на Громадському форумі «Конституційна реформа: погляд громадянського суспільства» (Одеса, 16–18 лютого 2007 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Vytyagy.doc.pdf>
13. Козюбра М. Парламентська форма правління ефективна тоді, коли в державі є традиції, ідеологічні партії, розвинена судова влада тощо. За відсутності цих умов вона вироджується в міністеріалізм – коли панує не парламент, а уряд / М. Козюбра // Витяги з виступів доповідачів на Громадському форумі «Конституційна реформа: погляд громадянського суспільства» (Одеса, 16–18 лютого 2007 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Vytyagy.doc.pdf>
14. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>
15. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
16. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>

17. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) від 01.07.2015 № 2217а [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812

18. Конституційний процес в Україні: удосконалення засад правосуддя, прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу «Реформа конституційних засад судової влади, прав і свобод людини: поточний результат і очікувані перспективи» 22 червня 2016 р. Київ, червень 2016 р. <http://razumkov.org.ua/upload/konst-2016.pdf>

REFERENCES:

1. 25. Hehan M. Ukraina dosi zalyshaietsia tsentralizovanoiu derzhavoiu / M. Hehan // Vytiahy z vystupiv dopovidachiv na Hromadskomu forumi «Konstytutsiina reforma: pohliad hromadianskoho suspilstva» (Odesa, 16-18 liutoho 2007 r.) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Vytyagy.doc.pdf>

2. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (statti 10, 13, 36, 121, 122, rozdil KhII): Proekt Zakonu Ukrainy # 2181 vid 21 zhovtnia 1998 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=4864

3. Pro vnesennia zmin i dopovnen do Konstytutsii Ukrainy: Proekt Zakonu Ukrainy # 2339 vid 22 hrudnia 1998 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=5217

4. Pro proholoshennia vseukrainskoho referendumu za narodnoiu initsiatyvoi: Ukaz Prezidenta Ukrainy # 65/2000 vid 15 sichnia 2000 r. // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2000. – # 3. – St. 68.

5. Pro pidsumky vseukrainskoho referendumu 16 kvitnia 2000 r.: Povidomlennia Tsentralnoi vyborchoi komisii vid 25 kvitnia 2000 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0002359-00>

6. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy # 20-rp/2010 vid 30 veresnia 2010 r. u spravi za konstytutsiinym podanniam 252 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy» # 2222-IV vid 8 hrudnia 2004 r. (sprava pro doderzhannia protsedury vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10>

7. Pro Natsionalnu konstytutsiinu radu: Ukaz Prezidenta Ukrainy # 1294/2007 vid 27 hrudnia 2007 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1294/2007>

8. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy:

Proekt Zakonu Ukrainy # 4290 vid 31 bereznia 2009 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4290&skl=7

9. Pytannia formuvannia ta orhanizatsii diialnosti Konstytutsiinoi Asamblei: Ukaz Prezidenta Ukrainy # 31/2012 vid 25 sichnia 2012 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.president.gov.ua/documents/14411.html>

10. Pro vidnovlennia dii okremykh polozhen Konstytutsii Ukrainy: Zakon Ukrainy # 742-VII vid 21 liutoho 2014 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-18>

11. Selivanov A. Doktryna kompetentsii konstytutsiinoho pravosuddia / A. Selivanov // Viche. – 2011. – # 17 – S. 33-36.

12. Shapoval V. Zakonoproekt 3207 ye vykliuchno sproboiu obmezhyty povnovazhennia tsentralnoi vlady v osobi Prezidenta / V. Shapoval // Vytiahy z vystupiv dopovidachiv na Hromadskomu forumi «Konstytutsiina reforma: pohliad hromadianskoho suspilstva» (Odesa, 16-18 liutoho 2007 r.) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Vytyagy.doc.pdf>

13. Koziubra M. Parlamentska forma pravlinnia efektyvna todi, koly v derzhavi ye tradytsii, ideolohichni partii, rozvynena sudova vlada toshcho. Za vidсутnosti tsykh umov vona vyrodzhuietsia v ministerializm – koly panuie ne parlament, a uriad / M. Koziubra // Vytiahy z vystupiv dopovidachiv na Hromadskomu forumi «Konstytutsiina reforma: pohliad hromadianskoho suspilstva» (Odesa, 16-18 liutoho 2007 r.) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Vytyagy.doc.pdf>

14. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo pravosuddia): Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 r. # 1401-VIII <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>

15. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 r. # 1402-VIII <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

16. Pro Vyshchu radu pravosuddia: Zakon Ukrainy vid 21 hrudnia 2016 r. # 1798-VIII <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>

17. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo detsentralizatsii vlady) vid 01.07.2015 # 2217a [Elektronnyi resurs]– Rezhym dostupu : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812

18. Konstytutsiinyi protses v Ukraini: udoskonalennia zasad pravosuddia, prav, svobod i oboviazkiv liudyny i hromadianyna. Informatsiino-analitychni materialy do Kruhloho stolu "Reforma konstytutsiinykh zasad sudovoi vlady, prav i svobod liudyny: potochnyi rezultat i ochikuvani perspektyvy" 22 chervnia 2016r. Kyiv, cherven 2016r. <http://razumkov.org.ua/upload/konst-2016.pdf>